

Središnje i rubno u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika

Udier, Sanda Lucija; Gulešić Machata, Milvia

Source / Izvornik: **Periferno u hrvatskom jeziku, kulturi i društvu : zbornik radova 2. svezak, 2021, 216 - 234**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

<https://doi.org/10.31261/PN.4038.13>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:908769>

Rights / Prava: [Attribution-ShareAlike 4.0 International](#)/[Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sanda Lucija Udier

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
sludier@ffzg.hr

 <https://orcid.org/0000-0001-8768-8829>

Milvia Gulešić Machata

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
mgulesic@ffzg.hr

 <https://orcid.org/0000-0003-2942-9460>

Središnje i rubno u poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika

Sažetak: Poučavanje hrvatskoga kao inoga (HIJ-a) bitno se razlikuje od poučavanja hrvatskoga kao prvoga jezika, a razlike proizlaze iz činjenice što je namijenjeno različitim recipijentima i što se najčešće odvija u bitno različitim kontekstima. Ta se različitost uvelike ogleda u izboru nastavnih sadržaja, u pristupu poučavanju te progresiji poučavanja, a najviše u razlikovanju onoga što se u poučavanju smatra središnjim od onoga što se smatra rubnim. U radu je izložena distribucija nastavnih sadržaja na one koji se u poučavanju HIJ-a smatraju središnjima i na one koji se smatraju rubnima. Središnjim se sadržajima smatra sve što potiče razvoj komunikacijske kompetencije, dakle proizvodna gramatika, semantika gramatičkih oblika, leksik različitih stilova i registara koji sudjeluju u svakodnevnoj komunikaciji te pragmlingvistički sadržaji, a rubnima standardološko-preskriptivistička pitanja i prijepori, akcentuacija (osim naglasnoga mjesta), kao i sve što zahtijeva uvođenje metarazine u poučavanju jezika. Pri tome je važno imati na umu kako nije riječ o isključnoj disjunkciji, već stupnjevitijoj i skalarnoj distribuciji koja uvelike ovisi o razini jezične kompetencije na kojoj se odvija poučavanje, kontekstu poučavanja i svrsi radi koje se ovladava HIJ-em. To znači da se procjena pripada li nekom nastavnom sadržaju središnje ili rubno mjesto u poučavanju donosi na temelju različitih okolnosti u kojima se odvija poučavanje – naprimjer je li riječ o akademskome programu ili tečaju, poučava li se opći jezik ili neki specijalizirani vid jezika, odvija li se poučavanje u programu s velikim brojem nastavnih sati ili pak s malim, o kojoj je razini jezične kompetencije riječ, rade li poučavatelji s jezično homogenim ili heterogenim skupinama učenika, koji su i kakvi ishodi učenja i slično. U usporedbi s poučavanjem hrvatskoga kao prvoga jezika poučavanje HIJ-a vrlo je različito te je pristup njegovu poučavanju specifičan, zbog čega zahtijeva posebnu izobrazbu i specijalizaciju.

Ključne riječi: hrvatski kao ini jezik, poučavanje inog jezika, progresija poučavanja, silabi

1. Uvod

U osmišljavanju svakoga procesa poučavanja poučavatelji trebaju znati odgovoriti na sljedeća ključna pitanja: (1) koje nastavne sadržaje trebaju odabrati za poučavanje (*Što?*), (2) na koji način trebaju poučavati odabrane nastavne sadržaje (*Kako? Na koji način?*) te (3) s kojom ih svrhom trebaju poučavati, odnosno koje obrazovne ishode poučavanjem žele postići (*Zašto? S kojom svrhom?*). Na ta pitanja, dakako, trebaju znati odgovoriti i poučavatelji hrvatskoga kao inoga jezika (HIJ-a) kada osmišljavaju svoje programe, kolegije i silabe, a odgovarajući na njih zapravo indirektno iskazuju svoj stav o tome koji obrazovni sadržaji, načini poučavanja i ishodi u njihovu poučavanju imaju središnje, a koji rubno mjesto.

2. Teorijske pretpostavke za odabir nastavnih sadržaja, osmišljavanje progresije i izradu silaba

Stav o tome što je središnje, a što rubno u poučavanju inoga jezika najizravnije utječe na izradu silaba za poučavanje na različitim razinama jezične kompetencije na temelju kojih se strukturira poučavanje. No pri razmišljanju o tome što je u poučavanju središnje, a što rubno treba uzeti u obzir činjenicu kako nije riječ o isključnoj disjunkciji, već stupnjevitog i skalarnoj distribuciji koja uvelike ovisi o razini jezične kompetencije na kojoj se odvija poučavanje (ono što je središnje na početnoj razini poučavanja može biti rubno na visokoj razini i obratno), kontekstu poučavanja (ono što je središnje u akademskome kontekstu poučavanja može biti rubno u neakademskome kontekstu) i svrsi radi koje se ovladava HIJ-em (ono što je središnje u poučavanju za praktične komunikacijske svrhe može biti rubno u poučavanju za različite druge svrhe). To znači da se procjena pripada li nekom nastavnom sadržaju središnje ili rubno mjesto u poučavanju donosi na temelju različitih okolnosti u kojima se odvija poučavanje – naprimjer je li riječ o sveučilišnome kurikulumu ili komercijalnome tečaju, poučava li se opći jezik ili neki od specijaliziranih vidova jezika, odvija li se poučavanje u programu s velikim brojem nastavnih sati ili pak s manjim brojem sati, o kojoj je razini jezične kompetencije riječ te koja je razina jezične kompetencije definirana u ishodima učenja, rade li poučavatelji s jezično homogenim ili heterogenim skupinama, koji su i kakvi ishodi učenja i slično.¹ Zbog

¹ Jack C. Richards, *Curriculum Development in Language Teaching* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003); Lidija Cvikić i Sanda Lucija Udier, „Uloga analize potreba

toga je prije izrade silaba potrebno provesti analizu potreba kako bi se utvrdili svi važni parametri. Osim navedenoga potrebno je utvrditi svrhu poučavanja, opisati ulazne i izlazne kompetencije (ishode učenja), odabrati sadržaj poučavanja, odlučiti se na čemu će biti naglasak i kojim će se redosljedom i aktivnostima sadržaji obrađivati.² Pri tome također treba imati na umu kako je poučavanje HIJ-a vrlo različito od poučavanja hrvatskoga kao prvoga jezika te je pristup neizvornim govornicima specifičan.³ Budući da većina poučavatelja HIJ-a nema posebnu stručnu naobrazbu za posao kojim se bavi, već su se obrazovali za poučavanje hrvatskoga kao prvoga jezika (zbog činjenice što kolegiji na kojima bi se stekle kompetencije za poučavanje HIJ-a uglavnom ne postoje kao dio preddiplomskih i diplomskih studija kroatistike), potrebno im je osvijestiti razlike te ih potaknuti na stjecanje dodatnih specifičnih kompetencija.

U glotodidaktičkoj se literaturi silab definira kao popis nastavnih sadržaja navedenih redosljedom kojim se poučavaju.⁴ Silabi su službeni, eksplicitni i javni dokumenti čija je svrha strukturiranje nastavnih aktivnosti i nadzor nad njihovim provođenjem. Budući da povezuju pristup poučavanju i poučavateljske aktivnosti, silabi zauzimaju središnje mjesto u osmišljavanju poučavanja pa različiti pristupi poučavanju nalaze svoj odraz u različitim silabima. Jezični se silabi razlikuju po razinama jezične kompetencije i po organizacijskome modelu prema kojemu su načinjeni – a to najčešće znači po tome jesu li utemeljeni na gramatici ili značenju. Kad je organizacijski model gramatički, silab sadržava oblike koji se trebaju naučiti i značenja koja se tim oblicima izražavaju. Kad je organizacijski model značenjski, silab donosi značenja čijim se izražavanjem treba ovladati i jezična sredstva kojima se to postiže. Silabi se mogu podijeliti na: (1) gramatičke, (2) leksičke i (3) pojmovne,⁵ ali svaka od tih vrsta silaba u određenoj mjeri uključuje sve tri sastavnice: gramatiku, leksik i značenje. Gramatički silabi pristupaju gramatici kao sredstvu za izražavanje značenja, leksički silabi podrazumijevaju poučavanje vokabulara u povezanosti s gramatikom,

u izradi programa nastave stranoga jezika (na primjeru hrvatskoga kao J2);“ *Strani jezici*, sv. 37, br. 3 (2008): 227–238.

² Richards, *Curriculum Development in Language Teaching*, 145–168.

³ Sanda Lucija Udier, „Filološki pristup poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika,“ *Nova Croatica*, 40/60 (2016): 139–152.

⁴ Rod Ellis i Natsuko Shintani, *Exploring Language Pedagogy through Second Language Acquisition Research* (New York – London: Routledge – Taylor and Francis Group, 2014), 52.

⁵ Ellis i Shintani, *Exploring Language Pedagogy*, 53.

a pojmovni silabi polaze od značenja koje se želi izraziti i obuhvaćaju leksička i gramatička sredstva potrebna za to. Zbog toga smatramo kako bi u klasifikaciju bilo nužno uvesti i četvrtu vrstu – kombinirane silabe – iz čijeg je naziva jasno kako obuhvaćaju sve sastavnice u različitim omjerima. Unatoč tomu što u glotodidaktici već desetljećima prevladava komunikacijsko načelo,⁶ gramatički silabi pokazali su se vrlo raširenima i čvrsto ukorijenjenima u nastavnoj praksi. Ellis i Shintani⁷ to su utvrdili kad je riječ o poučavanju engleskoga kao inoga jezika na temelju analiza udžbenikā i programā za poučavanje, a isto se može zaključiti i o HIJ-u na temelju analize silaba i udžbenika za njegovo poučavanje.⁸ Premda su udžbenici za poučavanje HIJ-a načinjeni na temelju kombiniranih silaba, njihova je gramatička sastavnica opsežna, temeljita i sustavno provedena, iz čega se može iščitati svijest o važnosti razvijanja gramatičke kompetencije studenata.

3. Gramatička kompetencija u poučavanju hrvatskoga kao prvoga jezika i HIJ-a

Važnost poučavanja gramatike u jezičnoj nastavi aksiomske je naravi pa je nije potrebno posebno elaborirati. Za razliku od otvorenoga popisa leksičkih jedinica gramatika je zatvoren i uglavnom stabilan sustav, što znači da postoji konačan broj gramatičkih oblika i pravila po kojima se kombiniraju, a ta se pravila vrlo sporo mijenjaju. Gramatika omogućuje poopćavanja i njezina se pravila mogu primijeniti na velik broj pojedinačnih primjera i realizacija. Premda, dakako, postoje vari-

⁶ Vijeće Europe, *Zajednički referentni europski okvir za jezike* (Zagreb: Vijeće Europe – Školska knjiga, 2005).

⁷ Ellis i Shintani, *Exploring Language Pedagogy*, 54.

⁸ Jasna Barešić, *Dobro došli 1: Udžbenik i rječnik za učenje hrvatskoga jezika za strance* (Zagreb: Školska knjiga, 2010); Jasna Barešić, *Dobro došli 2: Udžbenik i rječnik za učenje hrvatskoga jezika za strance* (Zagreb: Školska knjiga, 2010); Marica Čilaš Mikulić, Milvia Gulešić Machata, i Sanda Lucija Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj* (Zagreb: FF press, 2014); Marica Čilaš Mikulić, Milvia Gulešić Machata, i Sanda Lucija Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za stupanj B2* (Zagreb: FF press, 2015); Marica Čilaš Mikulić, Milvia Gulešić Machata, i Sanda Lucija Udier, *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike* (Zagreb: FF press, 2016); Sanda Lucija Udier i Milvia Gulešić Machata, *Razgovarajte s nama! Gramatika i pravopis hrvatskoga jezika s vježbama za razine B2–C1* (Zagreb: FF press, 2014); Vesna Kosovac i Vida Kostrenčić Lukić, *Učimo hrvatski 1: Udžbenik i vježbenica s gramatikom* (Zagreb: Centar za strane jezike – Školska knjiga, 2017); Vesna Kosovac i Vida Lukić, *Učimo hrvatski 2: Udžbenik s vježbenicom* (Zagreb: Centar za strane jezike – Školska knjiga, 2011).

jacije u njezinoj uporabi, gramatika standardnoga jezika uglavnom je definirana te predstavlja postojan i ograničen skup gramatičkih obilježja kojima učenici trebaju ovladati⁹ kako bi se njihova komunikacijska kompetencija približila onoj izvornih govornika. Sve to poučavanje gramatičkih kategorija i njihovih morfoloških i sintaktičkih realizacija čini važnim, svrsishodnim i nezaobilaznim u jezičnoj nastavi.¹⁰ Još su jedan argument u prilog tomu pojedini ishodi učenja HIJ-a navedeni u Samostalnome modulu *Hrvatski kao drugi i strani jezik* koji se izvodi na Croaticumu na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu: učenik¹¹ govori hrvatski jezik tečno i pravilno, razlikuje gramatičke kategorije i jezične obrasce nužne za proizvodnju točnih rečenica hrvatskoga jezika, piše gramatički i leksički prihvatljiv tekst (dakako, sve to u skladu sa svojom razinom poznavanja hrvatskoga jezika – ishodi se razlikuju s obzirom na razine). Da bi se ostvarili ti ishodi, poglavito da bi se postiglo poznavanje jezičnih obrazaca nužnih za proizvodnju točnih rečenica hrvatskoga jezika, gramatička je kompetencija nužna.

Odrasli izvorni govornici svih jezika, pa tako i odrasli izvorni govornici hrvatskoga jezika, pravilno primjenjuju sva jezična pravila. Pogreške koje bi narušile razumijevanje vrlo su rijetke, kao i negramatični oblici i rečenice. Takva je razina ovladanosti jezikom uglavnom gotovo nedostižna neizvornim govornicima. Izvorni govornici znaju primjenjivati vrlo mnogo pravila – kad je riječ o izvornim govornicima hrvatskoga jezika, znaju naprimjer odrediti rod tisućama imenica, znaju primjenjivati složena pravila o sročnosti, koriste se gotovo bez pogrešaka svim prezentskim vrstama, poznaju sva pravila o sklonidbi imenskih riječi itd. Pritom nije riječ o metajezičnome znanju – baš naprotiv, mnogi odrasli izvorni govornici neće znati naprimjer odrediti vrstu riječi, padež, glagolski oblik. Međutim, ti će isti govornici bez teškoća i pogrešaka primjenjivati pravila u jezičnoj proizvodnji. Za razliku od izvornih govornika neizvorni govornici koji uče HIJ na jezičnim tečajevima, pogotovo ako se oni održavaju u akademskome kontekstu, najčešće imaju znatnu metajezičnu kompetenciju – obično veću nego što je njihova metajezična kompetencija u prvome jeziku (engleskome,

⁹ Ellis i Shintani, *Exploring Language Pedagogy*, 54–55.

¹⁰ Milvia Gulešić Machata i Sanda Lucija Udier, „Poučavanje gramatičkih kategorija i njihovih oblika u ovladavanju hrvatskim kao inim jezikom,“ *Strani jezici*, sv. 48, br. 1–2 (2019): 7–23.

¹¹ Pod učenikom HIJ-a u radu se podrazumijeva svaka osoba koja uči hrvatski jezik, pa taj termin uključuje i inozemne studente kroatistike, slavistike ili nekog drugog studija koji uče HIJ.

njemačkome, mađarskome, arapskome...). Česti su primjeri da učenici HIJ-a na početku učenja ne znaju ni što je imenica ili glagol, no vrlo se brzo tijekom učenja počnu služiti i znatno složenijom terminologijom. Ali kad je riječ o jezičnoj kompetenciji, ona, naravno, nije usporediva s onom izvornih govornika. Ovladavanje HIJ-em kod odraslih govornika podrazumijeva ovladavanje nizom pravila. Zbog toga ta pravila zauzimaju središnje mjesto u poučavanju neizvornih govornika jer o njihovoj ovladanosti izravno ovisi njihova jezična proizvodnja. Istodobno, ta pravila zauzimaju rubno mjesto u poučavanju izvornih govornika, koji njima već potpuno vladaju u jezičnoj proizvodnji i koji ih samo trebaju osvijestiti na metarazini. S obzirom na tu činjenicu očito je kako između ovladavanja prvim i inim jezikom postoje fundamentalne razlike, a otud i potreba za drugačijim teorijskim i praktičnim pristupom poučavanju HIJ-a od onoga kojim se poučava hrvatski kao prvi jezik. U poučavanju HIJ-a središnje i kronološki najistaknutije mjesto zauzimaju osnovna pravila jezičnoga ustroja koja se s velikom vjerojatnosti mogu primijeniti na mnoge riječi, a ono što se ne uklapa u temeljno pravilo uči se kao izuzetak. Ti se „izuzeci“ poslije, na višim razinama učenja, uče kao posebna pravila, tj. kao integralan dio jezičnoga sustava. Kad učenici HIJ-a uče jezik redosljedom od prototipnoga prema neprototipnomu, oni zapravo uče kako manji broj pravila primijeniti na više riječi, a kako napreduju u poznavanju jezika, postupno uče i druga pravila koja se primjenjuju na manji broj riječi, i to na riječi koje su rjeđe u upotrebi.

4. Istraživanje

4.1. Istraživačko pitanje

S obzirom na očitu potrebu za stjecanjem jezične i gramatičke kompetencije osoba koje nastoje ovladati HIJ-em, potrebno je utvrditi koji su nastavni sadržaji u poučavanju HIJ-a središnji a koji rubni, odnosno kakav je odabir jezičnih jedinica kojim se postiže željeni razvoj jezične kompetencije. Uvid u to može se steći analizom postojećih silaba i sadržaja kolegijā za poučavanje HIJ-a te njihovom usporedbom sa silabima za poučavanje hrvatskoga kao prvoga jezika.

4.2. Usporedna analiza

Kako bi se istražila navedena pitanja te utvrdile sličnosti i razlike među sadržajima koji se poučavaju u nastavi hrvatskoga jezika za

izvorne i neizvorne govornike, provedena je usporedna analiza dostupnih silabā i sadržajā sveučilišnih kolegija *Jezične vježbe 1 i 2*. To su jezične vježbe iz hrvatskoga kao prvoga jezika koje se izvode za studente izvorne govornike na studijima kroatistike filozofskih fakulteta u Zagrebu i Zadru te iz kolegijā *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao inoga jezika 1–6*, koje se također izvode na Croaticumu (Filozofski fakultet u Zagrebu), i *Jezične vježbe iz inojezičnoga hrvatskoga A1-B1* (Filozofski fakultet u Rijeci) koji su namijenjeni stranim studentima. Razlog zašto nije analizirano više takvih kolegija jest to što, kad je riječ o hrvatskom jeziku za izvorne govornike, odsjeci za kroatistiku drugih filozofskih fakulteta nemaju kolegij¹² koji bi se mogao staviti u suodnos s ovdje analiziranim kolegijima, a kad je riječ o hrvatskom jeziku za neizvorne govornike, druge institucije u kojima se poučava HIJ nemaju sadržaje kolegija na internetu pa nisu mogli biti uspoređeni.

4.3. Rezultati istraživanja – nastavni sadržaji u jezičnim vježbama iz hrvatskoga kao prvoga jezika

Kao cilj kolegija *Jezične vježbe 1*¹³ navedeno je „usvajanje ortografske i ortoepske norme hrvatskoga standardnog jezika“, a kao ciljevi kolegija *Jezične vježbe 2*:¹⁴ „osvijestiti studente za pravilnu upotrebu hrvatskoga standardnog jezika u govorenju i pisanju, usvojiti osnove lekture i korekture teksta, razviti u studenata sposobnosti predočivanja i logičkog povezivanja, sposobnosti samostalnog prikupljanja podataka iz različitih izvora te sistematiziranja građe i stvaranja skladne jezične kompozicije“. Silab kolegija *Jezične vježbe 1* obuhvaća sljedeće teme: 1. pismo, odnos grafema i fonema, odnos pravopisa prema drugim razinama jezika; naglasak, obilježavanje naglasaka, tonemske i kronemske značajke hrvatskoga standardnog naglasaka; 2. pravopisni znakovi (razgoc i pravopisni znakovi u širem smislu); slušanje i raspoznavanje te pravilan izgovor standardnoga naglasnog novoštokavskog inventara; 3. pravopisni znakovi; pravila distribucije naglasaka i zanaglasne dužine u hrvatskome standardnom izgovoru; 4. pravopisni znakovi; stjecanje sposobnosti korektnog naglašivanja govorene riječi; 5. veliko i malo

¹² Ostale kroatistike u Hrvatskoj imaju kolegije samo dijelom podudarnoga sadržaja. Oni obično u nazivu imaju sintagmu *jezična kultura* i imaju različite oblike izvođenja nastave od jezičnih vježba.

¹³ <http://kroat.ffzg.unizg.hr/index.php/silabi-rokovi/silabi-zimski-semestar/185-jezične-vježbe-i>, pristupljeno u prosincu 2019.

¹⁴ <http://kroat.ffzg.unizg.hr/index.php/silabi-rokovi/silabi-ljetni-semestar/234-jezične-vježbe-ii-redaktorsko-lektorske-vježbe>, pristupljeno u prosincu 2019.

početno slovo; toničke i atoničke riječi; 6. veliko i malo početno slovo; vježbe određivanja naglasnih cjelina; 7. pisanje riječi sastavljeno i rastavljeno; vježbe proklize; 8. fonem *č*, fonem *dž*, fonem *ć*, fonem *đ*; artikulacijske vježbe; 9. fonem *č*, fonem *dž*, fonem *ć*, fonem *đ*; stjecanje sposobnosti korektnog naglašivanja govorene riječi; 10. alternacija *ije/je/e/i*; morfološko ustrojstvo jezika i naglasak (morfološko-naglasna tipologija); 11. alternacija *ije/je/e/i*; leksičko ustrojstvo jezika i naglasak (naglasak i dužina kao razlikovna sredstva); 12. kombinacije fonema: suglasnički fonemi u međusobnim kombinacijama, suglasnički fonemi ispred sufikasa i nastavaka, samoglasnički fonemi u međusobnim kombinacijama; rečenična intonacija; 13. kombinacije fonema; vježbanje rečeničnoga naglaska, rečeničnoga tempa, registra i jačine glasa, vježbe iskorištavanja stanki i vježbe rečenične melodije; 14. kombinacije fonema; vrednote govorenoga jezika; 15. transkripcija i transliteracija stranih vlastitih imena (osobnih i zemljopisnih) i njihove izvedenice; povezivanje intonacijskih vježbi s čitanjem, pripovijedanjem, recitiranjem i usmenom dramatizacijom. Silab kolegija *Jezične vježbe 2* (koji u nazivu ima dopunu: *Redaktorsko-lektorske vježbe*) obuhvaća sljedeće teme: 1. hrvatski standardni jezik (definicija), norme standardnoga jezika (ortografska, ortoepska, gramatička, leksička i stilistička), tipologija funkcionalnih stilova i raslojenost hrvatskoga jezika; 2. normativni problemi s imenicama i glagolima; rad na tekstu: vrste riječi, padeži i glagolski oblici; 3. normativni problemi s pridjevima i zamjenicama; rad na tekstu: vrste riječi, padeži i glagolski oblici; 4. normativni problemi s brojevima i priložima; rad na tekstu: vrste riječi, padeži i glagolski oblici; 5. normativni problemi s prijedlozima i veznicima; rad na tekstu: vrste riječi, padeži i glagolski oblici; 6. rad na tekstu: vrste riječi, padeži, glagolski oblici; 7. vježbe ispravljanja tekstovnih predložaka (ovakvim tipom vježbi općenito se nastoji obratiti pozornost na česte pogreške i nespretnosti u izražavanju, kao što su desenantizacija, pleonazmi i gomilanje suvišnih riječi, stilska interferencija, suvišna uporaba tuđica, opširnost i praznorječje, nepravilan izbor riječi s obzirom na temu i namjenu teksta, uporaba istrošenih metafora i frazema, pogrešan logički ustroj diskursa, najčešće tipske gramatičke pogreške – morfološke, tvorbene i sintaktičke itd.); 8. književnoumjetnički (beletristički) stil hrvatskoga standardnog jezika, razgovorni stil hrvatskoga standardnog jezika; vježbe ispravljanja tekstovnih predložaka; 9. administrativni stil hrvatskoga standardnog jezika, znanstveni stil hrvatskoga standardnog jezika; vježbe ispravljanja tekstovnih predložaka; 10. novinarski stil hrvatskoga standardnog jezika; vježbe ispravljanja tekstovnih predložaka;

11. sintaktička norma: položaj enklitike, kongruencija, rekcija, pasiv, složene rečenice i zarez; 12. vježbe ispravljanja tekstovnih predložaka; 13. leksička norma: leksičko posuđivanje, prilagodba posuđenica, normativno prihvatljivi oblici riječi, purizam i jezična kultura; 14. vježbe ispravljanja tekstovnih predložaka.

Vrlo slično kao navedeni kolegiji koncipirani su kolegiji *Jezične vježbe 1* i *Jezične vježbe 2* na Odjelu za kroatistiku i slavistiku Filozofskoga fakulteta u Zadru.¹⁵ Na kolegiju *Jezične vježbe 1* poučavaju se sljedeći sadržaji: 1. Uvodno predavanje: pregled rada po nastavnim jedinicama, pregled obvezne i izborne literature, upute za rad, studentske obveze. Pravopisna (ortografska) norma; pravopis i jezik; pravopisne teme i područja. Hrvatska pravopisna tradicija; hrvatske pravopisne knjige. Aktualna pravopisna norma i aktualni pravopisni priručnici. 2. Hrvatski standardni jezik (definicija), norme standardnoga jezika (ortografska, ortoepska, gramatička, leksička i stilistička), tipologija funkcionalnih stilova i raslojenost hrvatskoga jezika. Uvod u povijest hrvatskog standardnog jezika. Značajke standardnog jezika: autonomnost, normiranost, višefunkcionalnost, stabilnost u prostoru, elastična stabilnost u vremenu. 3. Glasovi hrvatskog jezika i njihova tvorba. Pismo, odnos grafema i fonema. 4. Fonemi *č* i *ć*, fonemi *dž* i *đ*, artikulacijske vježbe. 5. Glas *j*; umetanje glasa *j*, izgovor i pisanje. 6. Glasovne promjene: nepostojani glasovi, zamjena *l* s *o*, prijeglas. 7. Glasovne promjene: palatalizacija, sibilizacija, jotacija. 8. Glasovne promjene: jednačenje po zvučnosti, jednačenje po mjestu tvorbe, gubljenje suglasnika. 9. Alternacije jata u hrvatskom jeziku. 10. Pravilna upotreba navezaka; upotreba prijedloga *k/ka*, *s/sa*. 11. Pisanje stranih riječi/posuđenica/tuđica. Transkripcija stranih vlastitih imena (osobnih i zemljopisnih), njihove izvedenice i sklonidba. Jezično posuđivanje. Jezični purizam. 12. Pisanje bibliografskih jedinica, uputnica i bilježaka. 13. Neki pravopisni problemi i dvostrukosti. Normativni problemi po vrstama riječi. 14. Gramatike, rječnici, pravopisi i jezični savjetnici hrvatskoga jezika – komparativna analiza. Korpusi, digitalni rječnici, jezični alati (računalni pravopis – *spelling checker*...). Na kolegiju *Jezične vježbe 2* na Odjelu za kroatistiku i slavistiku Filozofskoga fakulteta u Zadru poučavaju se pak ovi sadržaji: 1. Morfologija/tvorba riječi i pravopis; sastavljeno i nesastavljeno pisanje riječi: imenice, pridjevi, zamjenice. 2. Morfologija/tvorba riječi i pravopis; sastavljeno i nesastavljeno pi-

¹⁵ http://www.unizd.hr/Portals/8/silabus_i_19/Dvopredmetni%20-%20jezicne%20vjezbe%201-%202019.-2020.pdf, pristupljeno u prosincu 2019.

sanje riječi: brojevne riječi, glagoli, prilozi, prijedlozi, veznici, usklici, čestice. 3. Pisanje velikog početnog slova; imena, rečenica i navod; riječi iz poštovanja i počasti. 4. Pisanje malog početnog slova. Razlike u pisanju velikog i malog početnog slova. 5. Kraćenje riječi: kratice, pokrate, inicijali, oznake. Tvorba i sklonidba kratica i pokrata. 6. Sintaksa i pravopis; razgodci, pravopisni i ostali znakovi. 7. Pravopisni znakovi; upravni govor, nezavisnosložene i zavisnosložene rečenice, tekst. 8. Pravopisni i posebni znakovi: naglasci. Naglasni sustav hrvatskog standardnog jezika; naglasak, obilježavanje naglasaka, pravilna artikulacija naglašene riječi. 9. Pravila distribucije naglasaka i zanaglasne dužine u hrvatskome standardnom izgovoru. 10. Toničke i atoničke riječi. Enklitike i proklitike i njihov položaj u rečenici. Izgovorna i naglasna cjelina. 11. Sintaksa i pravopis; sročnost; rekcija; pasiv. 12. Neki pravopisni problemi i dvostrukosti – imenice, pridjevi, zamjenice, glagoli. 13. Neki pravopisni problemi i dvostrukosti – brojevi i nepromjenjive vrste riječi. 14. Onomastika i pravopis; nazivlje; ime i norma; problemi pisanja stranih toponima te riječi iz drugih jezika. Normativna rješenja. 15. Vježbe ispravljanja tekstnih predložaka – sinteza.

Iz sadržaja kolegija *Jezične vježbe 1 i 2* koji se izvode na studiju kroatistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, kao i iz kolegija *Jezične vježbe 1 i 2* na Sveučilištu u Zadru, vidi se kako je riječ o ovladavanju standardnim jezikom i standardološkim temama, čime se studenti osposobljavaju za njegovo razlikovanje od nestandardnih varijeteta te za njegovu aktivnu upotrebu i primjenu u profesionalnoj praksi (poučavanje te lektorski i redaktorski posao).

4.4. Rezultati istraživanja – nastavni sadržaji u jezičnim vježbama iz hrvatskoga kao inoga jezika

U sklopu Samostalnoga modula *Hrvatski kao drugi i strani jezik* koji se izvodi na Croaticumu na Filozofskome fakultetu u Zagrebu izvode se *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika 1–6* (obuhvaćaju nastavne sadržaje od razine A1 do razine C1). Jezični nastavni sadržaji koji se obrađuju u sklopu tih kolegija jesu sljedeći: (1) *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika 1* (osnove fonologije, morfologije – sklonidba imenica i ličnih zamjenica, posvojne zamjenice i posvojni pridjevi, opisni pridjevi, brojevi, prezent najčešćih glagolskih skupina, modalni glagoli, perfekt i futur I. te povratni glagoli – i sintakse hrvatskoga standardnog jezika), (2) *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika 2* (osnove fonologije, morfologije

i sintakse hrvatskoga standardnoga jezika – genitiv s brojevima, složeni brojevi, glavni i redni brojevi, genitiv uz datum, *i*-sklonidba, imperativ, vokativ, pridjevsko-zamjenička sklonidba, stupnjevanje pridjeva, glagolski vid, kondicional I. i futur II.), (3) *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika 3* (sintaksa padeža, glagolski vid, upitno-odnosne zamjenice, redosljed rečeničnih dijelova, pasivni pridjev), (4) *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika 4* (umanjenice i uvećanice, brojevne imenice, neodređene zamjenice, glagolski prilozi, nezavisnosložene i zavisnosložene rečenice, upravni i neupravni govor), (5) *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika 5* (valentnost glagola, kolokacije, sročnost, prefiksacija, sintaksa padeža, pravopis, konektori, glasovne promjene) i (6) *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika 6* (uporaba glagolskih vremena, glagolski vid i glagoli u kontekstu, prepoznavanje aorista i imperfekta, modalne riječi i konektori, stilski obilježen red riječi u rečenici, odabrana poglavlja iz sintakse, tvorbe riječi i leksikologije te pravopisa).¹⁶

Program Preddiplomskoga studija hrvatskoga jezika na Filozofskom fakultetu u Rijeci predviđa izvođenje modula *Inojezični hrvatski* u kojemu su predviđene *Jezične vježbe iz inojezičnoga hrvatskoga A1-B1* sa sljedećim sadržajem: (1) *Jezične vježbe iz inojezičnoga hrvatskoga A1*: Sklonidba imenica: nominativ jednine i množine imenica (duga i kratka množina), akuzativ imenica u jednini i množini; lokativ imenica u jednini i množini; dativ imenica u jednini i množini; instrumental imenica u jednini i množini; genitiv imenica u jednini i množini i brojevi; vokativ imenica u jednini i množini; promjene u sklonidbi imenica (nepostojano *a*, sibilizacija). Zamjenice: lične (svi rodovi i brojevi, nominativ); sklonidba ličnih zamjenica (dugi i kratki oblici, distinkcija u njihovoj upotrebi); pokazne; posvojne (svi rodovi i brojevi, nominativ); upitne zamjenice. Posvojni pridjevi (svi rodovi i brojevi, nominativ). Opisni pridjevi (svi rodovi i brojevi, nominativ). Povratno-posvojna zamjenica. Glagolska vremena: prezent, perfekt, futur I. Modalni glagoli (*morati, trebati, htjeti, smjeti, moći*). Povratni glagoli. Glagolski načini: imperativ. Prijedlozi. Prilozi – mjesni, vremenski i količinski. Točno pisanje fonema, riječi i rečenica hrvatskoga jezika. (2) *Jezične vježbe iz inojezičnoga hrvatskoga A2*: Značenje i upotreba padeža. Imenice: gramatičke kategorije. Sklonidba imenica: nominativ jednine i množine imenica (duga i kratka množina), akuzativ imenica u jednini i množini;

¹⁶ http://www.unizd.hr/Portals/8/silabusi_19/JV2%20DVOPREDMETNI.pdf, pristupljeno u prosincu 2019.

lokativ imenica u jednini i množini; dativ imenica u jednini i množini; instrumental imenica u jednini i množini; genitiv imenica u jednini i množini i brojevi; vokativ imenica u jednini i množini; detaljna obrada *e*-deklinacije; sklonidba imenica stranoga podrijetla (tipovi: *Čile, tabu, Tokio, Helsinki*); *i*-deklinacija; promjene u sklonidbi imenica (nepostojano *a*, sibilizacija). Zamjenice: lične (svi rodovi i brojevi, nominativ); sklonidba ličnih zamjenica (dugi i kratki oblici, distinkcija u njihovoj upotrebi); pokazne; posvojne (svi rodovi i brojevi, nominativ); upitne zamjenice. Posvojni pridjevi (svi rodovi i brojevi, nominativ). Opisni pridjevi (svi rodovi i brojevi, nominativ). Stupnjevanje pridjeva. Povratno-posvojna zamjenica. Glagolska vremena: prezent, perfekt, futur I. Modalni glagoli (*morati, trebati, htjeti, smjeti, moći*). Povratni glagoli. Glagolski načini: imperativ. Prijedlozi. Prilozi – mjesni, vremenski i količinski. Veznici *i, a, ali*. Točno pisanje fonema, riječi i rečenica hrvatskoga jezika. (3) *Jezične vježbe iz inojezičnoga hrvatskoga B1*: Usustavljivanje imeničke sklonidbe. Sklonidba pridjeva, pokaznih i posvojnih zamjenica te povratno-posvojne zamjenice. Posvojni pridjevi. Odnosni pridjevi na *-ski, -ški, -čki, -čki*. Usustavljivanje prezenta, perfekta i futura I. Glagolski vid. Usustavljivanje imperativa glagola. Kondicional I. Stupnjevanje pridjeva. Hrvatski jezik i pismo.¹⁷

Iz sadržaja Croaticumovih kolegija *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao inoga jezika 1–6* te iz sadržaja kolegija *Jezične vježbe iz inojezičnoga hrvatskoga A1–B1* s Filozofskoga fakulteta u Rijeci vidi se da je riječ o jezičnim sadržajima koji prije svega obuhvaćaju morfologiju (ustroj hrvatskoga jezika) i koji se na nastavi uče proizvoditi kako bi se time omogućila komunikacija na hrvatskome jeziku.

5. Rasprava

Analiza odnosa sadržaja koji se poučavaju u jezičnim vježbama iz hrvatskoga kao prvoga jezika i vježbama iz HIJ-a pokazala je sljedeće:

- (1) Jezični sadržaji i u poučavanju hrvatskoga kao prvoga jezika i u HIJ-a umnogome su podudarni – naprimjer glasovi, padeži, brojevi, prezentske vrste, brojevne imenice, zbirne imenice, pisanje velikoga slova, pisanje zareza, pisanje vlastitih imena i drugo – to

¹⁷ https://www.ffri.uniri.hr/files/studijskiprogrami/2019-2020/HJK_1-program_preddipl-2019_2020.pdf, pristupljeno u prosincu 2019.

su nastavni sadržaji kojima se poučavaju i studenti izvorni govornici i studenti (i drugi učenici HIJ-a) koji su neizvorni govornici.

(2) Glavna razlika između poučavanja hrvatskoga kao prvoga jezika i HIJ-a proizlazi iz načina na koji izvorni govornici i neizvorni govornici u odrasloj dobi uče jezik. Naime, kada djeca, izvorni govornici, ovladavaju jezikom, ne poučava ih se pravilima, a najčešće ih se i ne ispravlja. Djeca do početka puberteta, dok im se razvija govor, iz jezika koji čuju oko sebe izdvoje gramatička pravila. Izvorni govornici ovladavaju rodom tako da preopćavaju pravila.¹⁸ Dakle, gramatika izvornih govornika jest proizvodna (znaju gramatiku i njome se aktivno služe), a gramatika neizvornih govornika prijamna – trebaju naučiti primiti gramatiku da bi je znali proizvesti.¹⁹ Stoga studenti kroatistike na jezičnim vježbama iz hrvatskoga kao prvoga jezika uče promišljati o složenim strukturama svojega prvoga jezika da bi mogli razumjeti i detaljno opisati jezične pojave u njemu, kao i razlikovati standardne od nestandardnih pojava, dok učenici HIJ-a uče sâm jezik, počevši od jednostavnijih i čestih struktura prema složenijima i rjeđima, a glavni je ishod, iako ne i jedini, mogućnost ostvarivanja komunikacije na hrvatskome jeziku.

(3) Iz izbora nastavnih sadržaja u silabima namijenjenima poučavanju HIJ-a vidi se kako su ishodi učenja većinom komunikacijski te je ovladavanje strukturom hrvatskoga jezika u funkciji stjecanja komunikacijske kompetencije. Za razliku od toga ishodi učenja u jezičnim vježbama iz hrvatskoga kao prvoga jezika više su orijentirani na ovladavanje standardnim jezikom te na ovladavanje metarazinom u promišljanju o jeziku. Kad je riječ o jezičnim vježbama iz HIJ-a na razini C1 po ZEROJ-u (kolegij *Jezične vježbe iz hrvatskoga kao inoga jezika 6* koji se izvodi u sklopu Croaticumova modula *Hrvatski kao drugi i strani jezik*), ishodi učenja približavaju se ishodima jezičnih vježba za izvorne govornike s obzirom na to da je na toj jezičnoj razini strukturom jezika već ovladano i komunikacijska je kompetencija postignuta, pa se ishodi koncentriraju na ovladavanje funkcionalnim stilovima te standardološkim temama.

¹⁸ Zrinka Jelaska i dr., *Hrvatski kao drugi i strani jezik* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2005); Dunja Pavličević-Franić, *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika* (Zagreb: Alfa, 2005).

¹⁹ Zrinka Jelaska, „Druga strana hrvatskoga jezika: prijamni umjesto proizvodnih pristupa,“ izlaganje na skupu *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika*, HDPL, Opatija, 2003.

(4) Nazivlje u silabima *Jezičnih vježbi 1* i *Jezičnih vježbi 2* kojemu se poučavaju studenti hrvatskoga kao prvog jezika mnogo je složenije i na višoj metarazini nego ono predviđeno silabima za poučavanje HIJ-a, što je i očekivano jer su studenti kroatistike budući profesori hrvatskoga jezika, dok učenici HIJ-a trebaju ovladati samo osnovnom terminologijom (*padež, akuzativ, prezent* i slično) u postupku stjecanja komunikacijske kompetencije, no ne i uskostručnom lingvističkom i kroatističkom terminologijom (*alternacije jata, prijeglas* i drugo). Razlike se smanjuju u poučavanju HIJ-a na višim razinama na kojima je zastupljeno više terminologije, poglavito na razinama B2.2 i C1 (*Jezične vježbe 5 i 6* na Croaticumu).

(5) Lako je uočiti da se, kako raste jezična kompetencija neizvornih govornika, jezični nastavni sadržaji kojima oni ovladavaju sve više podudaraju sa sadržajem jezičnih vježba iz hrvatskoga kao prvoga jezika. Tako se naprimjer na razini C1 (*Jezične vježbe 5 i 6* u modulu *Hrvatski kao drugi i strani jezik* na Croaticumu) uče aorist, pluskvamperfekt i imperfekt, dakle glagolski oblici koji ne pripadaju ni imanentnoj gramatici izvornih govornika i koje i izvorni govornici trebaju svjesno učiti. Na najvišim se razinama jezične kompetencije u HIJ-u obrađuju i standardološka pitanja (ortografija, navesci, standardološki prijepori, neodređena pridjevsko-zamjenička sklonidba...) koja su središnja u nastavi hrvatskoga kao prvoga jezika.

Na temelju rečenoga (1–5) može se zaključiti da najveća razlika nije u tome čemu se poučava izvorne i neizvorne govornike, nego na koji ih se način poučava, odnosno na koji način oni trebaju ovladati predviđenim nastavnim sadržajima. I jedni i drugi uče hrvatske glasove, ali na različit način – izvornim je govornicima imanentno da znaju glasove, a uče o njihovim obilježjima, dok neizvorni govornici uče te glasove izgovarati; i jedni i drugi uče o padežima, ali na različit način – izvorni govornici intuitivno znaju upotrebljavati hrvatske padeže, a na studiju kroatistike uče ih određivati, dok neizvorni govornici trebaju ovladati padežnim funkcijama i nastavcima kako bi naučili proizvoditi rečenice hrvatskoga jezika sa željenim značenjem... i tako dalje.

Jezične se vježbe iz hrvatskoga jezika za izvorne govornike na studijima kroatistike razlikuju od jezičnih vježbi za neizvorne govornike na sljedeći način: jezični sadržaji koji su izvornim govornicima, studentima kroatistike, središnji (zato što je to nadgradnja na izvornogovorničku

kompetenciju, dakle predmet znanstvenoga studija) neizvornim su govornicima rubni. Naprimjer, dok studenti kroatistike trebaju poznavati i jezične činjenice koje nisu prototipne (naprimjer glasovne promjene koje se javljaju u riječima koje se rjeđe upotrebljavaju, sve alternacije *ije/je/e/i*, sklonidbene obrasce neprototipnih imenica, prezentske vrste s malim brojem glagola, pravila koja razlikuju viši stil standardnoga jezika od razgovornoga jezika, sklonidbu glavnih brojeva *dva/dvije, tri* i *četiri* i slično), učenicima HIJ-a na početnim je razinama središnje ovladavanje najprototipnijim jezičnim činjenicama. Izvorni govornici, naravno, tečno govore hrvatski jezik, gotovo bez gramatičkih i drugih grešaka (ako izuzmemo naprimjer greške u sročnosti s brojevima koje ponekad čine i izvorni govornici, kao i pravopisne greške koje nerijetko prave i govornici kojima je hrvatski prvi jezik), pa na jezičnim vježbama uče ono što je jezična nadgradnja, dakle ono što nije uvjet za sporazumijevanje na hrvatskome jeziku, nego je uskostručna kompetencija. Za razliku od njih neizvorni govornici hrvatskoga jezika tek trebaju svladati hrvatsko pismo, gramatička pravila hrvatskoga jezika, osnovni leksik, a tijekom učenja čine mnoge izgovorne, gramatičke i leksičke pogreške. Štoviše, većina učenika HIJ-a neće ni doći do razine iskusnoga govornika (razina C), pa čak ni do više podrazine samostalnoga govornika (B2). Međutim, što je viša razina na kojoj hrvatski jezik upotrebljava neizvorni govornik, to će se povećavati i broj nastavnih sadržaja koji se podudaraju u jezičnim vježbama za izvorne i neizvorne govornike. Naprimjer funkcionalni stilovi i raslojenost hrvatskoga jezika nisu teme koje se detaljnije poučavaju prije više podrazine samostalnoga govornika (B2) i razine iskusnoga govornika (C1 i C2), no na tim su razinama te teme vrlo zastupljene. Iako samo rijetki učenici HIJ-a dosegnu izvornogovorničku kompetenciju, nemali broj učenika HIJ-a dosegne kompetenciju blisku izvornogovorničkoj – naprimjer strani slavisti, posebice ako su neko vrijeme živjeli u Hrvatskoj, ali i mnogi govornici različitih prvih jezika koji uče hrvatski dulje vrijeme i žive u Hrvatskoj.

6. Zaključne napomene

Kategorije središnjega i rubnoga u poučavanju HIJ-a nisu međusobno isključive i binarne, već uključive i skalarne, što znači da se središnjim elementima mogu smatrati oni koji se poučavaju od samoga početka i cijelim tijekom poučavanja, a rubnima oni koji se poučavaju tek na višim razinama jezične kompetencije ili u posebnim slučajevima

poučavanja HIJ-a. To što se neki nastavni sadržaji u nastavi HIJ-a poučavaju rubno (a središnji su u poučavanju hrvatskoga kao prvoga jezika – naprimjer standardološki sadržaji), ne znači da se uopće ne poučavaju, već da se poučavaju na vrlo visokim razinama jezične kompetencije i u posebnim slučajevima. Što su osobe koje ovladavaju HIJ-em na višoj razini jezične kompetencije, to su nastavni sadržaji namijenjeni njima podudarniji sa sadržajima nastave za izvorne govornike.

Jezične se činjenice u nastavi HIJ-a poučavaju vertikalno-spiralno od razine A1 do razine C2. Najprije se poučavaju prototipne ili pak neprototipne, ali česte jezične činjenice, a poslije one rjeđe, dok se tek na najvišim razinama poučavaju jezične činjenice koje su u komunikaciji rijetke. Jednako je i s pravilima – prvo se poučavaju pravila koja se mogu primijeniti na velik broj riječi. Poučavanje je najčešće osmišljeno tako da se velika većina gramatičkih pravila poučava na najfrekventnijem vokabularu na razinama A1, A2 i B1.1, dok se na višim razinama poučavaju ona neprototipna pravila koja su ujedno i rjeđa. Takav vertikalno-spiralni pristup stavlja težište podjednako na vokabular, komunikaciju i gramatiku, a kad je o gramatici riječ, nastoji se podjednako poučavati morfologiju i sintaksu, premda morfološki sadržaji prevladavaju zbog flektivnog karaktera hrvatskoga jezika. Nastavni je sadržaj promišljeno raspoređen na svim jezičnim razinama, a osnovno je načelo poučavanje od prototipnoga i čestoga prema neprototipnomu i rjeđemu. S obzirom na to da je komunikacijska kompetencija ishod učenja svakoga inoga jezika, pa tako i HIJ-a, i poučavanje je osmišljeno tako da omogući što bržu, ali i što je moguće bolju komunikaciju, tako da se i nakon početnoga jezičnoga tečaja učenici HIJ-a mogu sporazumjeti na osnovnoj razini o svakodnevnim i čestim temama. Takav je pristup univerzalan i primjenjiv na skupine svih odraslih učenika.

Što se pak tiče poučavanja izvornih govornika hrvatskom jeziku, pristup je bitno drugačiji – podrazumijeva se (i na osnovnoškolskoj, i na srednjoškolskoj, i na visokoškolskoj razini) da izvorni govornici izvrsno vladaju jezikom i da griješe iznimno rijetko (iako se ponekad i to događa – naprimjer u sročnosti brojevnih izraza s glagolom). Zbog toga se ovladanost svim jezičnim pravilima potrebnima za nesmetanu komunikaciju – podrazumijeva. Drugim riječima, ovladanost takvim jezičnim pravilima nije cilj (kao što je cilj u poučavanju neizvornih govornika), već je polazište. Od toga se polazišta kreće prema svemu onome što je u poučavanju neizvornih govornika sasvim rubno: vrste naglasaka, pravopis rjeđih riječi, arhaizmi i historizmi, rjeđe i knjiške riječi, metajezik, svi glagolski oblici, sve vrste rečenica. Ovladavanje

inim jezikom u odrasloj dobi bitno se razlikuje od ovladavanja prvim jezikom. Uz to što je različit način na koji se uče prvi i ini jezik, različit je i krajnji rezultat. Odrasli neizvorni govornici samo rijetko dosežu jezičnu kompetenciju izvornoga govornika. Neki će odrasli neizvorni govornici takvu kompetenciju postići u nekim jezičnim segmentima, ali neće u drugima, naprimjer postići će vrlo visoku gramatičku i komunikacijsku kompetenciju, ali ne i visoku izgovornu kompetenciju. Iz tih razlika proizlaze i razlike u poučavanju koje nisu toliko u tome čemu se poučava (i u jednom i u drugom slučaju poučava se hrvatskomu jeziku), već u načinu ovladavanja jezikom iz kojeg proizlaze i razlike u pristupu poučavanju.

Literatura

- Barešić, Jasna. *Dobro došli 1: Udžbenik i rječnik za učenje hrvatskoga jezika za strance*. Zagreb: Školska knjiga, 2010.
- Barešić, Jasna. *Dobro došli 2: Udžbenik i rječnik za učenje hrvatskoga jezika za strance*. Zagreb: Školska knjiga, 2010.
- Cvikić, Lidija, i Sanda Lucija Udier. „Uloga analize potreba u izradi programa nastave stranoga jezika (na primjeru hrvatskoga kao J2).“ *Strani jezici*, sv. 37, br. 3 (2008): 227–238.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata, i Sanda Lucija Udier. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za niži srednji stupanj* (2. izdanje). Zagreb: FF press, 2014.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata, i Sanda Lucija Udier. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika za stupanj B2*. Zagreb: FF press, 2015.
- Čilaš Mikulić, Marica, Milvia Gulešić Machata, i Sanda Lucija Udier. *Razgovarajte s nama! Udžbenik hrvatskog jezika za više početnike* (3. izdanje). Zagreb: FF press, 2016.
- Ellis, Rod, i Natsuko Shintani. *Exploring Language Pedagogy through Second Language Acquisition Research*. New York – London: Routledge – Taylor and Francis Group, 2014.
- Gulešić Machata, Milvia, i Sanda Lucija Udier. „Poučavanje gramatičkih kategorija i njihovih oblika u ovladavanju hrvatskim kao inim jezikom.“ *Strani jezici*, sv. 48, br. 1–2 (2019): 7–23.
- Jelaska, Zrinka. „Druga strana hrvatskoga jezika: prijamni umjesto proizvodnih pristupa,“ izlaganje na skupu *Suvremena kretanja u nastavi stranih jezika*, HDPL, Opatija, 2003.
- Jelaska, Zrinka i dr. *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2005.
- Kosovac, Vesna, i Vida Lukić. *Učimo hrvatski 2: Udžbenik s vježbenicom*. Zagreb: Centar za strane jezike – Školska knjiga, 2011.

- Kosovac, Vesna, i Vida Kostrenčić Lukić. *Učimo hrvatski 1: Udžbenik i vježbenica s gramatikom*. Zagreb: Centar za strane jezike – Školska knjiga, 2017.
- Pavličević-Franić, Dunja. *Komunikacijom do gramatike: razvoj komunikacijske kompetencije u ranome razdoblju usvajanja jezika*. Zagreb: Alfa, 2005.
- Richards, Jack C. *Curriculum Development in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Udier, Sanda Lucija, i Milvia Gulešić Machata. „Kakvom jeziku poučavati neizvorne govornike? Viši i niži varijetet u poučavanju hrvatskoga kao inog jezika.“ *Nova Croatica*, sv. V, br. 5 (2011): 329–349.
- Udier, Sanda Lucija, i Milvia Gulešić Machata. *Razgovarajte s nama! Gramatika i pravopis hrvatskoga jezika s vježbama za razine B2–C1*. Zagreb: FF press, 2014.
- Udier, Sanda Lucija, i Milvia Gulešić Machata. „Registri i hrvatski kao ini jezik.“ U *Výuka jihoslovanských jazyků v dnešní Evropě*, uredili P. Krejčí, E. Krejčová i M. Przybylski, 64–71. Brno: Porta Balkanica, 2011.
- Udier, Sanda Lucija. „Filološki pristup poučavanju hrvatskoga kao inoga jezika.“ *Nova Croatica*, 40/60 (2016): 139–152.
- ZEROJ 2005. *Zajednički referentni europski okvir za jezike*. Zagreb: Vijeće Europe – Školska knjiga.
- <http://kroat.ffzg.unizg.hr/index.php/silabi-rokovi/silabi-zimski-semestar/185-jezicne-vjezbe-i>. Pristupljeno u prosincu 2019.
- <http://kroat.ffzg.unizg.hr/index.php/silabi-rokovi/silabi-ljetni-semestar/234-jezicne-vjezbe-ii-redaktorsko-lektorske-vjezbe>. Pristupljeno u prosincu 2019.
- http://www.unizd.hr/Portals/8/silabusi_19/Dvopredmetni%20-%20jezicne%20vjezbe%201-%202019.-2020.pdf. Pristupljeno u prosincu 2019.
- https://www.ffri.uniri.hr/files/studijskiprogrami/2019-2020/HJK_1-program_pred-dipl-2019_2020.pdf. Pristupljeno u prosincu 2019.

What is Crucial and What is Minor in the Teaching of Croatian as a Foreign Language

Summary: Teaching Croatian as a foreign language (CFL) significantly differs from the teaching of Croatian as a first language, and the differences arise from the fact that it is intended for different recipients, and that it most often takes place in substantially different contexts. This dissimilarity is largely reflected in the choice of learning materials in the approach to teaching and the progression of teaching, most notably in distinguishing what is considered crucial in teaching from what is considered minor. This paper presents the distribution of teaching materials in terms of those which are considered crucial in the teaching of CFL, and those which are considered minor. Crucial content is considered to be anything that encourages the development of communication competence, i.e. productive grammar, the semantics of grammatical forms, the lexicon of different styles and registers which are involved in everyday communication, as well as paralinguistic content, while minor content is considered to be standardized-prescriptivist

questions and disputes, accentuation (except regarding the place of stress), as well as everything that requires the introduction of the metalevel in the teaching of language. In addition to that it is important to bear in mind that this is not a matter of „either ... or,“ but rather a gradient distribution along a scale, which largely depends on the degree of linguistic competence at which the teaching takes place, the context of instruction, and the purpose for which CFL is studied. This means that the assessment of whether instructional content is crucial or minor in teaching is made on the basis of the different circumstances in which the teaching takes place – for example whether it is an academic program or course, whether general language or a specialized type of language is being taught, whether the teaching takes place in a program with a large number of lessons or a few, what level of linguistic competence is involved, whether the teachers are with linguistically homogenous or heterogenous groups of learners, what the learning outcomes are, and so on. In comparison with teaching Croatian as a first language, the teaching of CFL is very different and the approach to its instruction is specific, and therefore requires special training and specialization.

Keywords: Croatian as a foreign language, foreign language teaching, teaching progression, syllabi